

Arhim. Daniil Oltean

**VIAȚA MONAHALĂ
- CALE A DESĂVÂRȘIRII CREȘTINE.
CONSIDERAȚII TEOLOGICE ȘI PRACTICE
DESPRINSE DIN OPERA
SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR**

Viața și opera Sfântului Ioan Gură de Aur sunt mărturii vii ale unei râvne cu totul neobișnuite și sfinte pentru vindecarea sufletului omenesc. Prin cuvânt, prin faptă, prin scris, marele ierarh ne-a lăsat o moștenire spirituală de inestimabilă valoare, care este astăzi pentru toți căutătorii autentici ai desăvârșirii creștine, și în special pentru monahi, un îndemn permanent la reflecție și viață îmbunătățită.

Studiul de față își propune să aducă în atenție învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur despre una din cele două căi de mântuire în lumea aceasta, viețuirea monahală, în contextul mai larg al chemării la o trăire spirituală firească și aducătoare de împlinire duhovnicească, pe care Dumnezeu o adresează tuturor oamenilor.

I. Desăvârșirea - sensul viețuirii creștine

Sensul existenței omului este desăvârșirea sa și dobândirea veșnicei fericite vieți în Împărăția lui Dumnezeu. Ca țintă finală și scop concret, posibil de împlinit încă din viața aceasta, mântuirea sufletului ar trebui să fie pentru orice creștin cea mai importantă dintre preocupările cotidiene și motivația ultimă a tuturor faptelor sale.

Preocupat ca nimeni altul de toate aspectele vieții morale a oamenilor din vremea sa, Sfântul Ioan Gură de Aur a aprofundat în mod desăvârșit învățătura Bisericii despre curățirea de patimi și dobândirea virtuților mân-

tuitoare, care conduc împreună pe om pe calea desăvârșirii creștine. Spre deosebire de alți mulți Sfinți Părinți care au excelat în scrierile lor printr-un limbaj ascetic, mistic sau filozofic, spiritualitatea Sfântului Ioan este una practică, pe de o parte, desprinsă din concretul existenței umane, pe de altă parte, plină de prezența permanent lucrătoare a lui Dumnezeu în Hristos, prin Duhul Sfânt.

a. Dumnezeu și omul

Desăvârșirea este, în chip deosebit, un dar al lui Dumnezeu. Omul nu se poate mântui în afara legăturii cu Dumnezeu, Care îi dăruiește viața veșnică din propria Sa voință și din nemărginita Sa dragoste.

Omul a fost adus la existență tocmai în vederea dobândirii asemănării cu Dumnezeu, atât cât aceasta este cu putință omului¹, căci „*pentru aceasta ne-a zidit Dumnezeu și ne-a adus la viață, ca să ne facă părtași veșnicelor bunătăți, ca să ne dea Împărăția cerurilor*”². Iar dovada supremă a acestei dorințe a lui Dumnezeu sunt Întruparea Fiului Său, Jertfa Sa mântuitoare și Învierea Sa din morți. Căci scopul Întrupării este ridicarea omului căzut: „*Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi smerit în zadar și în deșert atât de mult, dacă n-ar fi vrut să ne înalțe pe noi. S-a născut după trup, ca tu să te naști după Duh; s-a născut din femeie, ca tu să încetezi de a mai fi fiu al femeii*”³.

De aceea, și viața noastră trebuie să fie o urmare a vieții Mântuitorului, învățătură care dă spiritualității Sfântului Ioan Gură de Aur un pronunțat caracter hristocentric. Noi trebuie „*să ducem o viață vrednică de dragostea Celui ce ne cheamă, de viețuirea cea cerească, de cinstea dată nouă. ... Pentru aceasta Stăpânul, la venirea Lui cea dintâi, a adus și pe îngeri, iar la întoarcere te-a luat și pe tine, adică firea ta omenească, pentru ca să știi că poți trăi pe pământ ca în cer, chiar înainte de a te urca la cer.*”⁴ Desăvârșirea nu este, așadar, o promisiune pentru lumea de dincolo, ci o pregustare încă din viața aceasta a bucuriei veșnice. Iar ea se dobândește prin rămânerea noastră în Trupul lui Hristos, în strânsă legătură cu Hristos:

1. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XVIII, 4, în *Scrieri*, III, col. P.S.B., 23, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994, p. 237.

2. Idem, *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, I, 9, în *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994, p. 337.

3. Idem, *Omilii la Matei*, II, 2, p. 29.

4. *Ibidem*, XII, 4, p. 150.

„Între noi și Hristos să nu fie nicio depărtare, căci de va fi vreo depărtare oarecare, îndată ne pierdem... El este temelie, iar noi zidirea... El este Mirele, iar noi mireasa; El este Păstorul, iar noi oile; El este Calea, iar noi cei ce pășim pe dânsa... El este Viața, și noi cei ce viețuim; El este Învierea, iar noi cei înviați; El este Lumina, iar noi cei luminați.”⁵

Pe de altă parte, desăvârșirea creștină este și o urmare a unui efort personal de ridicare deasupra puterilor omenești firești, nu în sensul de abandonare a lor, ci în acela de depășire, de transfigurare a lor. Desăvârșirea este, în acest sens, sfârșitul fericit al unui întreg proces de curățire și sfințire, asumat și împlinit de către sufletul râvnitor. Curățirea și desăvârșirea se dobândesc prin voință, căci „soarta acestor lupte nu-i hotărâtă de trup, ci de voință”⁶. În sfinți, „focul voinței a fost mai înflăcărat decât focul frii”⁷. Cei care se scuză, în schimb, nu fac decât să-și recunoască propria neputință. „Să nu spunem că nu ne putem schimba viața, punând scuza țara în care ne-am născut, creșterea ce-am primit-o sau păcatele strămoșilor”⁸, avertizează Sfântul Ioan Gură de Aur. Căci pe cel ce se dăruiește statornic vieții spirituale nu îl poate opri nimic din drumul său: „Caută deci cerul și pe cele ce duc la cer, și atunci nimic dintre cele de pe pământ nu va putea să te vatăme, nici chiar stăpânitorul lumii întunericului”⁹.

O viață creștină corectă și sfântă nu este motivată doar de fuga de chinurile iadului. Principala năzuință a sufletului este dobândirea Împărăției lui Dumnezeu și petrecerea fericită în dragostea Sa, prin care se împlinește rostul nostru ca oameni. „Mulți oameni dintre cei cu puțină judecată doresc să scape numai de iad. Eu însă spun că pedeapsă mult mai cumplită decât iadul este să nu iei parte la slava vieții veșnice.”¹⁰. De aceea, sfântul îndeamnă neobosit la pregustarea bucuriei Duhului Sfânt, printr-un urcuș duhovnicesc ce nu are hotar: „Dacă vrei să fii desăvârșit, dacă vrei să fii vrednic de ceruri, nu te opri aici! Suie-te mai sus! Ia o hotărâre care să

5. Idem, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către corinteni*, VII, Cartea Ortodoxă, București, 2005, p. 85-86.

6. Idem, *Omilii la Matei*, VIII, 4, p. 107.

7. Idem, *Cuvânt de laudă la Sfânta, întâia Muceniță și întocmai cu Apostolii, Tecla*, în *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2002, p. 571.

8. Idem, *Omilii la Matei*, VIII, 4, p. 108.

9. Idem, *Către o femeie rămasă văduvă de tânără*, 6, în *Despre feciorie...*, p. 161.

10. Idem, *Cuvânt de sfătuire...*, I, 12, p. 347.

*te ridice deasupra firii omenești*¹¹. Doar așa va putea omul răsplăti lui Dumnezeu și se va împlini și pe sine ca om al lui Dumnezeu.

În sfârșit, trebuie menționat faptul că viața desăvârșită nu este o chemare doar pentru unii, fie ei chiar monahi, ci pentru toți oamenii. Sfântul Ioan consideră că: „*Decăderea morală a societății omenești își are pricina în faptul că socotim că numai monahii trebuie să aibă o viațuire creștină desăvârșită, pe când toți ceilalți au îngăduința să trăiască în trândăvie, disprețuind poruncile lui Hristos. Nu-i adevărat, nu-i adevărat, ne strigă Pavel. Tuturor, monahi și laici, ni se cere aceeași viațuire creștină desăvârșită*”¹².

Scuza multor oameni că nu își pot asuma chemarea la desăvârșire nu este decât o formă de trândăvie spirituală. Monahii, după cum vom vedea în continuare, sunt doar cele mai apropiate exemple și îndemnuri vii în acest sens. Ei trebuie urmați însă de către toți trăitorii în lume, cu nădejdea de a dobândi, asemenea lor, darurile spirituale ale viețuirii în Hristos.

b. Pocăința

Pentru a se apropia mai mult și mai profund de Dumnezeu, omul are nevoie, mai înainte de orice, de pocăință. Ea este starea care se opune cel mai adevărat răului din noi, ce ne separă de Dumnezeu. Căci omul este singurul vinovat de lipsa comuniunii cu Dumnezeu: „*Dumnezeu niciodată nu ne îndepărtează; noi ne depărtăm de el*”¹³. Iar păcatele noastre sunt cele care se interpun ca un zid în fața dragostei Lui.

Cu toate acestea, dragostea lui Dumnezeu față de noi este nesfârșită, iar ea nu este contrazisă de muștrările și pedepsele Lui, pe care ni le aduce în viață spre îndreptare. Deoarece „*Dumnezeu este lipsit de patimă și când pedepsește, și când osândește, și pentru că nu osândește cu mânie, atunci se cuvine să avem mare îndrăznire și încredere tare în puterea pocăinței*”¹⁴. Dumnezeu nu se răzbună când pedepsește, ci dorește să ne atragă la viața virtuoasă, să ne elibereze de răul din noi. Asemenea unui doctor înțelept care dă leacuri amare, El ne cheamă la un tratament sufletesc de multe ori neplăcut, dar întotdeauna prielnic unei stări morale mai bune. Căci „*nu este*

11. Idem, *Despre feciorie*, 1, în *Despre feciorie...*, p. 6.

12. Idem, *Apologia vieții monahale*, II, 14, în *Despre feciorie...*, p. 294.

13. Idem, *Cuvânt de sfătuire...*, I, 8, p. 336.

14. *Ibidem*, I, 3, p. 328.

*boală pe care să n-o fi vindecat bunătatea Sa*¹⁵. Aceasta este rațiunea de a fi a pocăinței adevărate: mila lui Dumnezeu, care voiește mereu întoarcerea celui păcătos. „*Niciodată Dumnezeu nu-Și întoarce fața de la o pocăință făcută din inimă curată. Chiar de-ai ajunge un mare păcătos, dar ai vrea să te întorci iar pe calea virtuții, Hristos te primește, te trage lângă El și face totul ca să te aducă la starea cea dintâi*“¹⁶.

Pocăința este „*spital ce curăță păcate*“, „*dar ceresc*“, „*putere minunată*“, „*leac păcatelor*“, „*secătuire a lacrimilor*“, „*nădejdea mântuirii*“¹⁷. Pocăința adevărată nu se lasă cuprinsă de rușinea căderii. Chiar dacă omul cade în păcate, el trebuie să știe că rămânerea în acestea este mai gravă decât căderea însăși¹⁸. „*Nu-i lucru cumplit să cazi, cumplit lucru e să rămâi jos, să nu te mai ridici, să nu mai ai voință, să fii slăbănog și să-ți ascunzi slăbiciunea voii cu gândul deznădejdiei*“¹⁹. Iar în alt loc, sfântul folosește cuvinte încă și mai tranșante: „*A păcătui este ceva omenesc, dar a stărui în păcate, asta nu mai e ceva omenesc, ci cu totul diavolesc*“²⁰.

Desăvârșita pocăință nu se lasă trasă în jos de deznădejde, ci duce un permanent război împotriva gândului că nu mai este posibil să ne ridicăm din păcat; doar cel care se teme de acest război și fuge dinaintea lui este cu adevărat învins: „*Cel ce rămâne înlănțuit cu gândul deznădejdiei, cel căruia i-a slăbit tăria, cum va putea să i se împotrivescă, cum va putea să biruie pe diavol, când o ia la fugă îndată ce îl vede?*“²¹ Pocăința este, așadar, o stare de permanentă luptă și străduință duhovnicească, pe care sufletul trebuie să și-o asume în mod conștient și liber.

De multe ori, începutul pocăinței este lucrul cel mai greu de împlinit. Dar mai apoi, ea devine ușoară: „*Greutatea și nevoința este în a putea să pui piciorul pe pragul pocăinței și să intri în pridvorul căinței, căci aici vrăjmașul bântuie cu furie și atacă puternic ca să împingă îndărăt și să*

15. Idem, *Comentariu la Evanghelia de la Ioan*, LXII, Pelerinul român, Satu-Mare, 1997, p. 313.

16. Idem, *Cuvânt de sfătuire...*, I, 6, p. 332.

17. Idem, *Omiliile despre pocăință*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994, 7, p. 121; 8, p. 156.

18. Idem, *Omilie la prorocul Iona, la Daniil și la cei trei tineri / pentru pocăință / s-a zis la intrarea în Sfântul și Marele Post*, în *Puțul*, Anastasia, București, 2001, p. 93.

19. Idem, *Cuvânt de sfătuire...*, I, 7, p. 334.

20. *Ibidem*, I, 15, p. 361.

21. *Ibidem*, I, 3, p. 327.

*doboare pe cel ce face acest bun început*²². Nu toți oamenii privesc la fel actul căinței, de aceea Sfântul Ioan îl sfătuiește pe un tânăr căzut în păcate să pună început pocăinței sale așa cum crede de cuviință: „*Dacă nu-i cu putință deodată, fă-o pe tăcute și încetul cu încetul. În ce mă privește, mi se pare că e mai ușor să rupi deodată toate legăturile care te țin strâns și să intri dintr-odată în școala pocăinței. Dar, dacă ți se pare greu asta, pășește pe calea ce duce spre o viațuire mai bună așa cum vrei tu. Numai pășește odată, și dobândește viața veșnică!*”²³ Pocăința se exprimă, așa-dar, în felurite moduri și cu diferite intensități. Nu cel care se căiește multă vreme, spre exemplu, este și cel mai virtuos, căci „*pocăința nu se judecă după mulțimea anilor, ci după râvna sufletului*”²⁴. Și nu toți oamenii pot dobândi o pocăință adevărată. Pentru unii ca aceștia este de folos ca pocăința să conducă sufletul spre faptele credinței cu pași mici, pentru a redobândi apoi, treptat, virtuțile pierdute.

c. Despățimirea

Dacă pocăința deschide calea spre înțelegerea milelor lui Dumnezeu, despățimirea este condiția primirii lor. Lupta împotriva patimilor sufletești ar trebui să fie cel mai important fapt de viață, căci păcatul este singura noastră adevărată problemă a omului: „*Pentru creștin nu există decât o singură nenorocire: a păcătui față de Dumnezeu*”²⁵.

Din nefericire, nu toți înțelegem aceasta. „*Am ajuns într-o nebunie atât de mare - scrie Sfântul Ioan Gură de Aur - încât îngrijim cum nu se poate mai bine bolile trupului, dar disprețuim cu totul bolile sufletului.*”²⁶ Dacă trupul ne este bolnav, alergăm în grabă la doctori; însă dacă sufletul suferă, rămânem nepăsători și îl lăsăm în paragină²⁷. Dar nu numai că nu ne mai îngrijim de suflet, ci nici nu mai recunoaștem răul din el sau chiar sufletul însuși. Păcatul urăște atât de mult sufletul omului, încât îl face de nere-

22. *Ibidem*, I, 16, p. 363.

23. *Ibidem*, I, 16, p. 364.

24. *Ibidem*, I, 6, p. 334.

25. *Ibidem*, II, 5, p. 386.

26. *Ibidem*, I, 13, p. 352.

27. Idem, *Cuvânt despre viațuirea după Dumnezeu*, 1, în *Omilia la săracul Lazăr. Despre soartă și providență. Despre rugăciune. Despre viațuirea după Dumnezeu și alte omilii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2005, p. 262.

cunoscut: „*Marea grozăvie este că suntem atât de plini de păcate, că nu ne vedem slujenia sufletului nostru și nici nu ne dăm seama de urâtenia lui*”²⁸.

Atunci când omul își satisface pornirile pătimase, acestea nu se mai războiesc cu el, făcându-l să creadă în aparenta stare de liniște astfel creată; de fapt, o patimă împlinită este o robie de bunăvoie care lasă senzația unei depline libertăți. Sufletul neatent duhovnicește confundă libertatea de a greși cu o libertate reală: „*Poftele pe care ni le satisfacem nu ne mai stăpânesc; libertatea de a ne satisface poftele potolește furtunile sufletului. ... Nu poftim ce putem dobândi cu ușurință*”²⁹. Confuzia spirituală dintre libertate și robie nu poate fi depășită decât prin stăpânirea pornirilor pătimase: „*Să fii stăpânul pornirilor tale, ca nu cumva să fii găsit rob al lor, deși ești liber*”³⁰. Doar așa sufletul își redobândește libertatea adevărată, care este viața în Hristos³¹.

Sfântul Ioan Gură de Aur a descris cu un realism desăvârșit, în întreaga sa operă, multitudinea de patimi care macină sufletul omenesc. Unui iubitor de arginți, el îi spune: „*Îngroapă în cer averiile tale și vei dobândi de pe urma lor rod îmbelșugat*”³²; „*Împrăstie-ți dar bogăția, ca să n-o pierzi! N-o ține la tine, ca s-o ai! Aruncă-o, ca s-o păstrezi! Cheltuiește-o, ca s-o câștigi! ...Încredințezi-l lui Dumnezeu! ...Împrumută-L pe Cel ce S-a făcut sărac, ca tu să te îmbogățești!*”³³. Pe un om grabnic la mânie îl avertizează: „*Dacă nu-ți domesticești mânia, mânia omoară totul*”³⁴. Pe leneși îi cheamă la trezvie: „*Dacă ne trândăvim, nu ne vom putea mântui nici cu rugăciunile altora; dar, dacă suntem treji, vom reuși noi înșine mai mult decât cu rugăciunile altora*”³⁵. Iubitorilor de slavă deșartă le spune: „*Dacă nu umblăm după slava lumii..., ne învățăm să ne urcăm și să ne mutăm încetul cu încetul în cer*”³⁶. Pe toți îi învață calea desăvârșită a smereniei: „*După cum mândria este izvorul oricărui păcat, tot așa smerenia este începutul*

28. Idem, *Omilii la Matei*, IV, 8, p. 59.

29. Idem, *Despre feciorie*, 34, p. 53.

30. Idem, *Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor*, 71, în *Despre feciorie...*, p. 420.

31. Idem, *Cuvânt de sfătuire...*, II, 5, p. 386.

32. Idem, *Către o femeie...*, 7, p. 161.

33. Idem, *Omilii la Matei*, V, 5, p. 74.

34. *Ibidem*, IV, 9, p. 60.

35. *Ibidem*, V, 4, p. 73.

36. Idem, *Către o femeie...*, 6, p. 160.

oricărei filozofii³⁷.

Îndemnurile de acest gen sunt nenumărate. Scopul lor este unul singur: schimbarea vieții, renunțarea până și la sufletul nostru, la noi înșine³⁸. „Dacă scoți din tine păcatul - spune Sfântul Ioan - ai săvârșit o minune mai mare decât cei care au pus pe fugă nenumărați demoni.”³⁹ De aceea, lupta împotriva pornirilor pătimase din noi este singura cale prin care ni se arată nădejdea unei vieți mai bune.

d. Luminarea sufletului

Despățimirea, ca etapă a vieții duhovnicești, trebuie continuată și împlinită prin lucrarea virtuților, deși o separare netă și o periodizare exactă a celor două trepte spre desăvârșire nu pot fi niciodată făcute întru totul. Dobândirea virtuților aduce luminarea minții și a sufletului întreg, care devin apte să contemple întreaga creație și chiar pe Dumnezeu Însuși, în slava Sa.

Pentru vindecarea sufletului nu este de ajuns oprirea de la rău. Este nevoie și de lucrarea binelui. „Nu-i de ajuns pentru însănătoșirea noastră să scoatem numai săgeata din trup, ci trebuie să punem și leacuri pe rană”⁴⁰. Cultivarea virtuților, iar apoi păstrarea lor sunt, de aceea, la fel de greu de împlinit ca și lepădarea de patimă. Este nevoie, mai întâi, de trezvie a sufletului. Sfântul învață că omul duhovnicesc trebuie „să arunce de la el toată pofta trupească, toată grija, toată voioșia, să-și adune gândurile din împrăștiere și să se adune în sine însuși”⁴¹. Atenția duhovnicească este deci urmarea fericită a nevoițelor trupești. Ea trebuie dublată de înțelepciune, care începe cu frica de Dumnezeu, căci „ca să fii înțelept, e de ajuns să te temi de Dumnezeu și să ai o judecată conformă cu adevărul asupra lucrurilor omenești”⁴², dar sfârșește în iubirea desăvârșită a Lui. În sfârșit, prin rugăciune, care este „viața noastră, sănătatea noastră, bogăția noastră, cununa bunătăților noastre”⁴³, sufletul primește harul și puterea lui Dumnezeu; însă, este nevoie de multă stăruință și răbdare în rugăciune. Pentru cel prea grăbit, doritor de bucurii facile, Sfântul Ioan îndeamnă:

37. Idem, *Omilii la Matei*, XV, 2, p. 175.

38. Idem, *Despre feciorie*, 83, p. 141.

39. Idem, *Omilii la Matei*, XXXII, 8, p. 404.

40. *Ibidem*, X, 6, p. 128.

41. Idem, *Despre feciorie*, 30, p. 48.

42. Idem, *Despre slava deșartă...*, 87, p. 427.

43. Idem, *Despre rugăciune*, în *Omilii la săracul Lazăr...*, I, p. 205.

„Dacă nu ni se împlinesc rugăciunile, să stăruim să ni se îplinească; dacă ni s-au împlinit, să stăruim tocmai pentru că ni s-au împlinit. Nici Dumnezeu nu vrea să amâne datul, dar prin întârzierea datului meșteșugeste stăruința în rugăciune”⁴⁴.

Într-o stare mai înaltă a sufletului, dobândită prin rugăciune și viață închinată numai lui Dumnezeu, omul ajunge să Îl cunoască mai profund și să trăiască mai adevărat în El. Curățit de păcat și întărit prin virtute, sufletul primește focul dumnezeieștii dragoste, care schimbă pe cel ce se învrednițește de ea: „Așa e focul cel duhovnicesc! Nu îngăduie să dorim cele de pe pământ, ci ne mută spre o altă dragoste. ...Odată intrată în suflet căldura aceluia foc, izgonește toată trândăvia și-l face pe cel cuprins de ea mai ușor ca pana. Disprețuind pe toate cele văzute, unul ca acesta se căiește neîncetat, varsă mereu izvoare de lacrimi și culege de pe urma lor mare plăcere”⁴⁵.

Așa trăiește, în Hristos și în Duhul Sfânt, omul desăvârșit. Un astfel de om primește „harul Duhului în inimă”⁴⁶ și lumina Sa cea veșnică, după ce, mai întâi, Hristos a curățit sufletul de toată pofta și întinăciunea. Acesta este omul integral, restabilit la condiția de fiu după har al lui Dumnezeu, pe care îl propune și la care cheamă prin viața sa, prin opera sa, marele ierarh și dascăl al creștinătății întregi.

II. Monahii

- împlinatorii chemării lui Dumnezeu la desăvârșire

Sfântul Ioan Gură de Aur reliefează în cuvinte deosebit de entuziaste, pe parcursul întregii sale opere, frumusețea și sublimul viețuirii călugărești. Există în întreaga literatură patristică puține pagini care să depășească, în bogăția de sensuri, dar și în claritatea și logica expunerii, scrieri precum *Apologia vieții monahale*, *Despre feciorie* sau *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*. În ele, dar și în multe altele, respiră duhul unui om profund atașat valorilor monahale, el însuși monah trăitor, ca ierarh, într-o desăvârșită asceză, dar și al unui apologet plin de râvnă al monahismului, care nu și-a dezis nici prin viață, nici prin cuvânt vocația de căutător al lui Dumnezeu prin viață călugărească.

44. Idem, *Omilii la Matei*, X, 7, p. 129.

45. *Ibidem*, V, 4, p. 73.

46. *Ibidem*, XVII, 1, p. 219.

Există o dublă motivație a acestei prezentări calde și apreciative a monahismului în opera sfântului. Prima este legată de credința profundă a marelui ierarh că monahismul este calea cea mai sigură și mai potrivită celor care doresc cu hotărâre mântuirea sufletului și dobândirea bunătăților veșnice. A doua, deseori exprimată, este determinată de dorința de a opune degradării morale din societate puritatea și curățenia sufletească și trupească ale monahilor. Confruntat cu numeroasele forme de manifestare a răului în viața oamenilor și înzestrat cu un dar unic de a le descoperi și descrie prin cuvânt, Sfântul Ioan Gură de Aur și-a făcut din monahism o adevărată armă de luptă împotriva puțin-credincioșilor, cu care a întors la adevăr conștiințe, a zidit oameni noi și a lăsat Bisericii o inestimabilă moștenire duhovnicească.

a. Trăsăturile viețuirii monahale

Ceea ce caracterizează, înainte de toate, viața monahilor și este subliniat ca atare în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur este ruptura de ordin fizic, și implicit și de ordin moral, dintre aceștia și lumea pe care au părăsit-o. Locuitori ai pustiei și ai peșterilor neștiute, necunoscuți prin fapte sau viață, ascunși de ochiul cercetător al curiosului profan, monahii își refuză o legătură firească cu lumea în căutarea uneia mai profunde, cu Dumnezeu. „*Traiul lor n-are nimic comun cu cele din lume; nu suferă nimic din cele omenești.*”⁴⁷ Iar întreaga lor viață este o sumă de gesturi pline de spiritualitate, pe care lumea căzută cu greu le mai poate înțelege.

Viața lor sufletească este plină de cele dumnezeiești. Acolo, „*în munți, cugetă de pe acum despre Împărăția cerurilor*”. Gândurile lor nu sunt asuprite de patimă sau boală. Ei sunt asemenea lui Adam cel dinaintea călcării poruncii, căci dacă acela vorbea cu Dumnezeu „*cu conștiința curată*”, asemenea și aceștia. Chiar mai mult, căci ei se bucură „*de mai mare har, prin dăruirea Duhului*”. Pe monahi nu-i necăjește nimic din grija lumii: „*Supărarea, grija, durerea de cap, oboseala, roiul de afaceri*”. În mănăstiri domnesc doar dorul după cele duhovnicești și grija pentru curățirea neîncetată a sufletului⁴⁸.

Locuințele monahilor sunt sărăcăcioase, căci nu își construiesc casă aici, pe pământ, ci sus, în ceruri, dar, așa cum sunt ele, „*locuințele lor nu sunt mai prejos de ceruri*”. Hrana călugărilor este plină de simplitate, căci la masa lor

47. *Ibidem*, LXVIII, 3, p. 786.

48. *Ibidem*.

„lăcomia nu-și găsește loc; masa lor e plină de filozofie“. Îmbrăcămintea este curată, dar simplă, urâtă pentru cei din lume, dar „deși se îmbracă în sac, sunt cu mult mai presus, cu mult mai strălucitori decât împărații“⁴⁹.

Ei se roagă lui Dumnezeu asemenea îngerilor, din miez de noapte, fără să ceară ceva pământesc, ci doar îndrăzneală la judecata lui Dumnezeu. Iar când sfârșesc rugăciunile, se îndreaptă fiecare spre lucrul său, adunând din munca lor câștig pentru ajutorarea celor nevoiași⁵⁰. Iar mai apoi se întorc iarăși la rugăciunile lor. După masa de seară „iarăși se îndeletnicesc de aceleași, fără a se da somnului. Cei din lume dorm și ziua, pe când aceia și noaptea priveghează. Cu adevărat că sunt fii ai luminii!“⁵¹

Pe monahii adevărați nu-i sperie boala sau moartea. „De cumva vreunul se îmbolnăvește, nu vei vedea lacrimi, nici suspine, ci ...rugăciuni. ...Iar de cumva ar fi nevoie și de doctor, apoi și atunci vei vedea multă filozofie, multă răbdare în suferință.“ Atunci când se apropie moartea, așteptarea ei este plină de nădejde. „Mor, desigur, și cei de prin mănăstiri, căci nu sunt nemuritori cu trupul; însă, ei nu cunosc moartea ca pe moarte“⁵², căci cu innuri de slavă petrec pe ultimul drum pe cel ce a murit, fiecare rugându-se ca sfârșitul său să fie la fel de plin de slavă, de mântuire, de Hristos.

Scopul viețuirii lor pline de privațiuni este primirea darurilor Duhului Sfânt. Hrana lor sufletească este harul Duhului Sfânt. Ei caută cu osârdie „cuvintele lui Dumnezeu mai dulci decât mierea și fagurele“, dar mierea aceasta nu este adunată din flori de albine sălbatice, nici nu este depusă în stupi, „ci o pregătește harul Sfântului Duh, care în loc să o mai depună în căsuțe de ceară, în faguri și în stupi, o depune în sufletele sfinților, ca, acela care voiește, să o poată mânca neconținut și în toată voia“⁵³.

Monahii trăiesc în ascultare, feciorie, sărăcie și smerenie. Dar ceea ce îi definește poate cel mai mult este unitatea și dragostea dintre ei. Căci ei le au pe toate cele văzute în comun, pentru a se împărtăși împreună, acum și aici, și de cele nevăzute: „Dar ceea ce-i mai minunat e că în toți locuitorii mănăstirilor se află un singur și același suflet. Toți sunt nobili, bucurându-se

49. *Ibidem*, LXIX, 3, p. 797-798.

50. *Ibidem*, LXVIII, 3, p. 786-787; LXIX, 3, p. 798.

51. Idem, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel*, XIV, Nemira, București, 2005, p. 157.

52. *Ibidem* XIV, p. 158-159.

53. Idem, *Omilii la Matei*, LXVIII, 3, p. 789.

*de aceeași noblețe, toți sunt robi, împărtășind aceeași robie, toți sunt liberi, bucurându-se de aceeași libertate. În mănăstiri există o singură bogăție pentru toți, bogăția cea adevărată; o singură slavă, slava cea adevărată.... În toți monahii există o singură plăcere, o singură dorință, o singură nădejde... Nu se află inegalitate, ci ordine, rânduială, armonie, multă înțelegere și continuu prilej de bucurie. Pentru aceasta toți lucrează și suferă, pentru ca toți să se bucure și să se veselească.*⁵⁴

Trăind astfel, între monahi nu mai există deosebire, nu se întreține invidie, nu se dorește mărire. De aceea, nu trebuie să ne mirăm că viața, masa și îmbrăcămintea lor sunt una, „*când și sufletul lor este unul în toți, nu numai în ce privește ființa sufletului - că acesta e una în toți - ci și în ce privește dragostea*”⁵⁵. În toți laolaltă și în fiecare în parte strălucește Hristos, Care le dăruiește iubirea Sa ca izvor veșnic de iubire dintre ei.

b. Monahismul și lumea

Pentru că au un astfel de mod de viață, traiul monahilor se deosebește fundamental de cel al oamenilor din lume. De fapt, nu există nimic care să adune în comun pe monahi cu cei care trăiesc departe de sensurile dumnezeiești ale existenței. „*Atât de mare este deosebirea dintre viața acestor oameni [din lume] și viața celor din munți și pustie, cât de mare e deosebirea dintre un port și marea bântuită neconținut de vânturi*”⁵⁶. Iar față de cei necredincioși, care viețuiesc în desfătări, petreceri, trândăvie și desfrâu, atât de mare este deosebirea, precum este cea dintre „*cântarea aceea nespus de dulce a îngerilor și urlatul câinilor și grohăitul porcilor pe maidane*”⁵⁷.

De aceea, mândria celor puternici nu poate fi primită în mănăstiri. Nici faptele sau vorbele lor pline de slavă deșartă. Scara valorilor sociale, care imprimă în lume, printre oameni, frică sau dorință de mărire, este răsturnată în conformitate cu îndemnul evanghelic. „*Printre monahi nu-i nimic nici împăratul, nici prefectul; ci, după cum râdem când vedem pe copii că o fac pe împărații sau prefectii, tot așa și monahii disprețuiesc îngâmfarea celor care sperie pe cei din lume.*”⁵⁸ Iar dacă s-ar oferi vreunui monah

54. Idem, *Apologia vieții monahale*, II, 11, p. 276-277.

55. Idem, *Omilii la Matei*, LXXII, 4, p. 825.

56. *Ibidem*, LXVIII, 3, p. 786.

57. *Ibidem*, LXVIII, 3, p. 787.

tronul împărătesc, acesta nu l-ar primi; căci împărăția pe care o caută el nu este din lumea aceasta.

Monahii nu trebuie judecați sau ocărâți pentru plecarea lor din lume. Cei care fac acestea își manifestă, de fapt, spaima față de cei care ar putea să le îndrepte sufletul și viața. Din contră, monahii ar trebui iubiți și cinstiți de oameni. Ei sprijină lumea, pe de o parte, prin rugăciunile lor, iar pe de altă parte, prin exemplul lor de viață curată și sfântă, care poate întoarce spre bine sufletul pătimăș. Ei trăiesc „*o mucenicie înainte de mucenicie*”⁵⁹ nu doar pentru ei înșiși, ci pentru întreaga lume. Într-un text deosebit de relevant, Sfântul Ioan Gură de Aur își exprimă dorința ca toții creștinii să învețe de la locuitorii pustiei calea unei viețuiri mai bune: „*Aș dori tot atât de mult ca și voi, ba încă mai mult, și adeseori m-am rugat să nu mai fie nevoie de mănăstiri. Aș dori să fie în lume atât de mare înțelegere și bună rânduială, încât nimeni să nu mai aibă nevoie să fugă în pustie. Dar pentru că toate s-au întors cu susul în jos, iar orașele, deși au tribunale și legi, sunt pline de fărădelegi și nedreptăți, iar pustia gâlgâie de roadele viețuirii creștine, oamenii care doresc liniștea părăsesc orașele și îmbrățișează pustia. De aceea nu este drept ca voi să căutați pricină celor care scot din lume pe cei care vor să scape de această tulburare și frământare; ... dimpotrivă, ar trebui să căutați pricină celor care fac ca orașele să fie atât de neprielnice locuirii, atât de nepotrivite unei viețuiri creștine, încât cei care vor să se mântuiască sunt siliți să caute pustia.*”⁶⁰

Dacă aceasta este imaginea realistă a societății în care trăim, cum oare nu trebuie căutați și ajutați cei care pot povățui pe cei mulți? „*Nu sunt oare [monahii] ...ca niște făclii strălucitoare în întuneric adânc, care cheamă către locul lor ferit de primejdii pe cei naufragiați în mijlocul valurilor lumii? Nu aprind ei oare de departe, pe loc înalt, făcliile viețuirii creștine și-i conduc pe cei naufragiați spre portul lor liniștit și neînvălurat?*”⁶¹, se întreabă retoric Sfântul Ioan Gură de Aur. Prin viața lor sfântă, monahii sunt lumină pentru oameni și pentru lumea întreagă. De aceea trebuie urmați cu credința că viețuirea lor poate deveni a oricărui creștin.

58. *Ibidem*, LXIX, 4, p. 800.

59. *Idem*, *Cuvânt de laudă...*, p. 570.

60. *Idem*, *Apologia vieții monahale*, I, 7, p. 200.

c. Monahism sau căsătorie?

Dacă multe dintre aspectele traiului călugăresc sunt acceptate și chiar apreciate de mulți, viața în feciorie și absența familiei sunt poate cele mai grele încercări pentru logica omului lumesc. De aceea și Sfântul Ioan Gură de Aur acordă o atenție deosebită explicării opțiunii pentru însingurare a monahilor.

Învățătura sfântului în această privință este una categorică. Fecioria „este cu atât mai bună decât căsătoria, pe cât este mai bun cerul decât pământul, îngerii decât oamenii”⁶². O afirmație care poate mira sau deranja. Dar care este explicată cu înțelepciune: „Fecioria tocmai pentru aceea este superioară căsătoriei, pentru că taie orice prilej grijilor de prisos și dă puțința celor ce au îmbrățișat fecioria să-și afierosească tot timpul lor faptelor bineplăcute lui Dumnezeu”⁶³. Înțelegem că nu starea de feciorie în sine este ceva, ci libertatea și bucuria pe care ea le aduce sufletului care se dăruiește mai mult lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, dacă fecioria, ca stare exterioară, nu este confirmată de viață virtuoasă, ea devine mai de plâns decât căsătoria: „Dacă o fecioară nu face asta, atunci este cu mult mai prejos decât o femeie căsătorită”⁶⁴. Cele cinci fecioare neînțelepte trăiau în feciorie, dar nu le-a fost de ajuns aceasta, pentru că nu aveau și viața duhovnicească „aprinsă” în „candelile” sufletelor lor. De aceea au rămas „afară”. Curăția trupească, singură, nu este de ajuns: „Fecioria în ea însăși și numai ea este neputincioasă și nu-i în stare să mântuiască pe cei care o practică”⁶⁵, dacă nu este unită cu înfrânarea, cu viața virtuoasă. „Viața unui om care s-a răstignit pentru lume și pentru poftele lumii este și rădăcină a fecioriei, dar și rod al fecioriei”⁶⁶.

Fecioria este starea omului primordial, este virtutea în care a fost îmbrăcat Adam în ziua creației. „Fecioria a fost dată de la început și este mai veche decât căsătoria”⁶⁷, aceasta din urmă fiind starea proprie firii căzute. Monahismul este, de aceea, încercarea de a regăsi curăția pierdută, nostalgia stării paradisiace și fuga de păcatul care așază moartea în suflet: „Adam și Eva trăiau fără căsătorie. Trăiau în rai ca în cer și se desfătau de

61. *Ibidem*, II, 9, p. 272-273.

62. *Idem*, *Despre feciorie*, 10, p. 18.

63. *Ibidem*, 77, p. 130-131.

64. *Ibidem*.

65. *Ibidem*, 10, p. 18.

66. *Ibidem*.

prietenia lui Dumnezeu. ... Când au ajuns însă în robia diavolului, au fost dezbrăcați de această haină împărătească. ... Odată cu aceasta a apărut în viața omului și căsătoria. ... Unde e moarte, acolo e și căsătorie; dacă nu există moarte, nu urmează nici căsătorie. ⁶⁸

La întrebarea: cum s-ar fi perpetuat neamul omenesc dacă primii oameni rămâneau în curăție, sfântul răspunde firesc: „*Dumnezeu ar fi găsit o cale prin care să se înmulțească neamul omenesc, dacă Adam și Eva ar fi ascultat de poruncile Lui*” ⁶⁹. Iar răspunsul este același și pentru întrebarea: cum s-ar perpetua astăzi neamul nostru, dacă toți am deveni monahi? De aceea porunca „*Creșteți și vă înmulțiți*” (Fac. 1, 28) nu trebuie înțeleasă ca o obligație, ca o necesitate pentru omul de astăzi. Dacă vremea de atunci impunea o astfel de poruncă, fiind prunci în înțelegere și în lucrare, Întruparea Fiului lui Dumnezeu a redeschis calea către raiul cel pierdut, deci și spre starea îngerească a protopărinților noștri.

Radicalismul aparent al acestor afirmații nu neagă însă valoarea și sensul mântuitor al vieții de familie. „*Spunând aceasta, nu osândesc căsătoria, ... dimpotrivă, o prețuiesc nespus de mult. ... Sunt însă unii oameni care n-au nevoie de siguranța dată de căsătorie; în locul ei, aceștia își potolesc înverșunarea firii prin posturi, privegheri, culcări pe pământ și prin multe alte nevoințe pustnicești.*” ⁷⁰ Familia are locul și rostul ei lume, bine rânduite de Dumnezeu. Nu unirea, prin căsătorie, a bărbatului cu femeia sa este un lucru criticabil în sine, „*răul este de a fi împiedicat unul dintr-înșii spre filozofie*” ⁷¹. Căci și monahii, și cei căsătoriți au de urmat acelorași îndatoriri spirituale, au aceleași legi de împlinit ⁷². Fără să condamne căsătoria, Sfântul Ioan Gură de Aur cere sfințenie și curăție în căsnicie, prin care și cei căsătoriți pot dobândi darurile lui Dumnezeu: „*Nu te împiedic să te căsătorești, nici nu te opresc să te distrezi, dar vreau să faci asta cu cumițenie, nu cu rușine, nu cu osândă, nu cu mii și mii de păcate. Nu legiuiesc să te duci în munți și în pustie, ci să locuiești în mijlocul orașului, dar cinstit, blând și cuminte*” ⁷³.

67. *Ibidem*, 17, p. 32.

68. *Ibidem*, 80, p. 137.

69. *Ibidem*, 15, p. 28.

70. *Ibidem*, 9, p. 16.

71. *Idem*, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către corinteni*, XIX, p. 197.

72. *Idem*, *Omilii la Matei*, VII, 7, p. 100.

d. Monahismul și starea îngerească

Dacă monahii sunt lumina oamenilor, lumina monahilor sunt îngerii. De aceea și călugăria se mai numește și starea îngerească. Căci monahii se străduiesc să devină încă din viața aceasta asemănători Puterilor cerești în curăție. Ei „*cugetă și trăiesc chiar de pe pământ viața îngerilor. Nu se însoară, nu dorm mult, nu se îmbuibază; puțin le mai lipsește ca să fie fără de trup.*“⁷⁴

Ceea ce îi face pe monahi apropiați îngerilor este necăsătoria, ca formă a curăției trupești și lipsa de patimi, ca stare a sufletului. Ambele se dobândesc prin efort neîncetat, prin hotărâre trainică, prin răbdare în încercări. Monahul „*râvnește să trăiască cea mai înaltă filozofie, făgăduiește să arate pe pământ viețuirea îngerilor*“, dar pentru aceasta el „*își pune în gând ca în acest trup să săvârșească faptele puterilor celor fără de trupuri*“⁷⁵. Căci simpla dorință, care nu se întărește prin lucrare, nu îi este de vreun folos.

Mai mult, pentru Sfântul Ioan Gură de Aur „*fecioria este superioară și stării îngerești*“⁷⁶. Explicația este una firească: omul virtuos este superior îngerilor, așa cum arată întreaga tradiție duhovnicească a Răsăritului creștin. Adam a fost așezat în rai ca stăpân al creației întregi, deci și al cetelor fără de trupuri. Paradoxal, ceea ce îl face pe om mai presus decât îngerii este tocmai firea sa compusă, chiar dacă materialitatea trupului său îl „ajută“ de cele mai multe ori să se îndepărteze de virtute. Îngerii „*nu sunt alcătuiți din trup și sânge, nu locuiesc pe pământ, nu țin piept unei mulțimi de patimi*“⁷⁷, nu se întăresc deci prin încercare și biruință asupra răului. Monahii, în schimb, „*sunt îmbrăcați cu trup, dar nu rămân mai prejos de puterile cele fără de trup. Sunt oameni, dar au aceeași râvnă ca și îngerii*“⁷⁸, iar râvna aceasta îi face atât de iubiți de Dumnezeu și de oamenii sfinți.

---

73. *Ibidem*, VII, 7, p. 99-100.

74. *Ibidem*, LXX, 5, p. 809.

75. *Idem*, *Tratatul despre preoție*, III, 13, în Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie din Nazianz, Sfântul Efreem Sirul, *Despre preoție*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2007, p. 118.

76. *Idem*, *Despre feciorie*, 10, p. 18.

77. *Ibidem*, 10, p. 18.

Concluzii

Cele câteva reflecții desprinse din opera Sfântului Ioan Gură de Aur și-au dorit să sublinieze importanța pe care sfântul o acordă în cuvântările și scrierile sale atât vieții morale desăvârșite la care sunt chemați toți oamenii, cât și concretizării acestei chemări în viața monahală. Demersul său avea, pe de o parte, un scop apologetic, pe de altă parte, unul practic.

Faptul că există încă în lumea noastră oameni care se dedică doar viețuirii în și cu Dumnezeu este cea mai fericită dovadă că teologia creștină nu este speculație searbădă și teorie doar pentru inițiați. Viața desăvârșită nu se dobândește din cuvinte, chiar frumos meșteșugite, ci din experiența concretă lângă oameni plini de Duhul Sfânt. De aceea, sfântul parcă ne strigă și nouă: „*Du-te în mănăstiri...! ... Vei vedea că odrăslește pe pământ viețuirea cerească, vei vedea că învățăturile noastre despre bunătățile viitoare și despre învierea morților dobândesc crezământ chiar de pe acum, când suntem trăitori pe pământ*”⁷⁹. Departe de a fi definită doar ca o sumă de amintiri frumoase despre fapte minunate din vechime și de promisiuni atrăgătoare pentru viitor, Biserica Ortodoxă s-a arătat a fi, cu precădere prin monahism, spațiul întâlnirii vii și profunde cu Dumnezeu, Sinaiul și Taborul vieții veșnice și Trup mereu tânăr al lui Hristos.

Pe lângă această dimensiune apologetică, monahismul avea, în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur, și are și pentru noi, cei de astăzi, și un rol imediat, practic: suntem chemați la o viață mai bună, mai sfântă, după modelul sfinților monahi ai pustiei. „*Să ne ducem, așadar, la monahi! De acolo vom afla cu câte legături suntem legați... Acolo, sufletul nu ți se tulbură; acolo nu-i supărare; acolo nu-i mânie; peste tot liniște, peste tot pace*”⁸⁰, ne îndeamnă marele ierarh. Văzând starea lor sufletească, să vedem și legăturile cu care noi înșine, singuri, ne-am legat! Să ne privim, ca într-o oglindă, în sufletul unui monah care vorbește și trăiește cu Dumnezeu! Și de acolo să primim puterea și încrederea unui altfel de început.

---

78. *Ibidem*, 11, p. 19.

79. *Idem*, *Apologia vieții monahale*, III, 18, p. 310.

80. *Idem*, *Omiliile la Matei*, LXX, 5, p. 810.